

موانع استجاب دعا در قرآن

برای تحقق هر کاری گذشته از وجود اسباب، نبودن مانع نیز لازم است و تنها در این صورت پیدایش آن کار ضروری خواهد بود.

برای مثال؛ رویش بذر سالم در دل خاک مرطوب مشروط به این است که آفتاب سوزان یا سرمای شدید بر سر راه بذر آن قرار نگیرد.

در دعا نیز باید به موانع توجه داشت و آنها را از سر راه برداشت. برخی از موانع عبارتند از:

۱. تنافی با سنتهای آفرینش

خواستهای که در دعا عرضه می‌شود، باید مخالف سنت‌های الهی که خداوند بر پایه حق و حکمت بنا نهاده است نباشد.

از جمله سنت‌های خداوند این است که؛ برای هر یک از انسانها اجلی قرار داده که در صورت حتمی بودن گریز از آن نیست. بنابراین اگر کسی دعا کند که بخواهد خدا عمر بی‌پایان به او بدهد و یا مریضی را که اجل حتمی او فرا رسیده است، از مرگ برهاند، اجابت چنین خواسته‌ای به معنای تعطیلی در قانون قطعی الهی و یا ورود استثنا در حریم آن است و این خود مانع از اجابت دعاست.

قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

«وانفقوا من ما رزقناکم من قبل ان یاتی احدکم الموت فبقول رب لولا اخرتني الی اجل قریب فاصدق و اکن من الصالحین و لن یوخر الله نفسا اذا جاء اجلها والله خبیر بما تعملون».

«از آنچه به شما روزی کرده‌ایم انفاق کنید، پیش از آن که مرگ یکی از شما فرارسد، آنگاه بگوید: پروردگارا چرا مرگ مرا تا زمانی اندک به تاخیر نمی‌اندازی، تا صدقه دهم و از صالحان باشم و هرگز خداوند اجل هیچ کس را وقتی فرا رسد، به تاخیر نخواهد انداخت».

۲ تراحم دعاها

گاهی شخصی که از ستم دیگران به ستوه آمده، علیه ستمگران دعای کند و از خداوند انتقام خود را می‌طلبد ولی در همین حال این شخص به ظاهر مظلوم به خاطر ستمی که خود به دیگری کرده، مورد غضب قرار گرفته است. همین تراحم دعاها می‌تواند مانع استجابت گردد. تراحم در حدیث قدسی یکی از موانع دعا معرفی گردیده است خداوند متعال در این باره می‌فرماید: «... اما ان تکون ظلمت احدا فدعا علیک فتکون هذه بهذه...» یا این است که تو به دیگری ستم کرده‌ای و او بر ضرر تو دست به دعا برداشته است پس این به [واسطه] آن [دفع می‌شود]. از حضرت صادق (علیه السلام) روایت شده است که: «هر گاه شخصی مورد ستم دیگری واقع شود، سپس علیه او درگاه خداوند تقاضای انتقام کند، خداوند می‌فرماید: شخص دیگری هست که ادعا دارد از سوی تو مظلوم واقع شده و بر تو نفرین می‌کند، اگر می‌خواهی تا دعای تو رادر باره او و دعای او را در حق تو به اجابت رسانم و گرنه هیچ یک را برآورده نمی‌کنم؛ تا از عفو خود شما را بهره‌مند سازم».

گاهی هم انسان برای موفقیت خود دعا می‌کند در حالی که بسیاری از اشخاص دیگر که از دست او دل شکسته‌اند برای ناکامیش با دل سوزان و اشک ریزان دعا می‌کنند.

بنابر این دعا کننده باید قبل از دعا، دیگران را از خود راضی سازد. امام صادق (علیه السلام) فرمود: «کان ابی یقول اتقوا الظلم فان دعوه المظلوم تصعد الی السماء».

پدرم همواره می‌فرمود: از ستم به دیگری بپرهیزید؛ زیرا دعای مظلوم تا آسمان بالا می‌رود.

و امام کاظم (علیه السلام) فرمود: «لا تحقروا دعوه احد فانه یستجاب للیهودی والنصرانی فیکم و لا یستجاب لهم فی انفسهم».

دعای هیچ کس را کوچک نشمارید؛ زیرا درخواست یهودی و نصرانی در باره شما به اجابت می‌رسد گر چه در باره خود آنان مستجاب نمی‌گردد.»

۳ نبود قابلیت

قرآن کریم در واقعه طوفان نوح (ع) پس از آن که درخواست حضرت، مبنی بر نجات فرزند خویش، را نقل می‌کند، می‌فرماید: «یا نوح انه لیس من اهلک انه عمل غیر صالح فلاتسالن ما لیس لک به علم انی اعطک ان تکون من الجاهلین».

دعا کننده باید قبل از دعا، دیگران را از خود راضی سازد. ای نوح [شایسته این که] از اهل تو [باشد] نیست و سر تا پایش ناصالح است. در باره آن چه به حقیقتش آگاه نیستی، از من چیزی نخواه، تو را پند می‌دهم تا از جاهلان نباشی» از این روی کفر و عناد نسبت به حق مانع عنایت الهی و مشمول رحمت خاص او گشته و در لحظه انتقام رحمت عام را نیز تغییر می‌دهد و هر دعایی حتی تقاضای پیامبر بزرگ خداوند در حق پسر را بی‌تاثیر می‌سازد. در آیه‌ای دیگر خداوند متعال پیامبر اکرم را مخاطب خویش ساخته، می‌فرماید:

«سواء علیهم استغفرت لهم ام لم نستغفر لهم لن یغفر الله لهم ان الله لا یهدی القوم الفاسقین».

بر منافقان یکسان است که تو در باره آنان طلب بخشش و غفران کنی یا نکنی [در هر دو صورت] خدا هرگز آنان را نخواهد آمرزید زیرا خداوند گروه فاسق را [در اثر لجاجت و سیاهی قلبشان] هدایت نمی‌کند.

برای جلب رحمت الهی قلبی لازم است که سالم از کفر و نفاق باشد؛ زیرا به فرموده قرآن مجید: «یوم لا ینفع مال و لا بنون الا من اتی الله بقلب سلیم». در روز قیامت مال و فرزند سودی نمی‌دهد، جز قلب سالم.

امام صادق (علیه السلام) فرمود: پدرم همواره می‌فرمود: از ستم به دیگری بپرهیزید؛ زیرا دعای مظلوم تا آسمان بالا می‌رود.

چه قلب وقتی از مرض کفر و نفاق سلامت یافت، شایسته پذیرش رحمت الهی می‌شود و مواهب خداوندی به سویش سرازیر می‌گردد.

برخی دیگر از گناهان نیز قابلیت پذیرش دعا را از بین می‌برند. آنجا که در دعای کمیل از زبان امیرمومنان می‌خوانیم: «اللهم اغفر لی الذنوب اللتی تحبس الدعاء».

بارها! گناهایی که از من سرزده و مانع استجابت دعایم می‌شود، بر من ببخش»، اشاره به همین واقعیت دارد.

محمد بن مسلم از امام باقر (ع) نقل می‌کند آن حضرت فرمود: «ان العبد یسال الله الحاجه فیکون من شانه قضاوها الی اجل قریب او الی وقت بطلی فیذنب العبد ذنبا فیقول الله تعالی للملک: لا تقض حاجته و احرمه ایها فانه تعرض لسخطی واستوجب الحرمان منی».

بنده حاجتش را از خدا می‌خواهد. بنای الهی نیز بر آن است که خواسته‌اش را دیریا زود به اجابت رساند. آنگاه بنده گرفتار گناهی می‌شود. خدا به فرشته‌ای که مامور کار او است، می‌فرماید: خواسته‌اش را به انجام

نرسان و او را از دست یابی به خواسته اش محروم کن! زیرا او خود را در معرض خشم من قرار داده و مستحق دوری از رحمت من گشته است.»

شخصی به رسول خدا عرض کرد:

«احب ان يستجاب دعایی فقال (ص):»

طهر ماکلکک و لا تدخل بطنک الحرام.»

دوست دارم دعایم مستجاب شود.

حضرت فرمود: آذوقهات را از مال شبهه ناک پاک کن و غذای حرام در شکم خود جای نده.»

و در حدیثی قدسی خداوند متعال فرمود: «و ربما صلی العبد فاضرب بها وجهه واحجب عنی صوته، اندری من ذالک؟ یا داوود ذاک الذی یکثر الالتفات الی حرم المؤمنین بعین الفسق...».

چه بسا بنده نماز می گزارد و من آن را رد کرده، به صورتش می زنم و صدای مناجات او را از خود دور می سازم. می دانی این چه شخصی است؟ ای داوود، این همان کسی است که همواره چشم خیانت خویش را متوجه حرم [ناموس] مومنان ساخته است.»

۴ بی توجهی به واسطه ها

خداوند متعال خالق هستی و پدیدآورنده نظام و سنن حاکم بر آن است، لذا دوست دارد انسانها به این نظام احترام گذاشته، و در وصول به خواسته هایشان آن را از نظر دور نداشته و در عین حالی که تاثیر وسایل را در مقاصد خود به ذات حق مستند می کنند، برای برآورده شدن نیازهای خود، آنها را نیز به کار بندند.

بر این اساس قرآن کریم برای دفع شر کفار راه جهاد را پیش روی مومنان گذارده است و می فرماید: «و قاتلوهم یعذبهم الله بایدیکم ...» با آنها بجنگید، تا خداوند با دست شما کافران را به سزای کارشان برساند.»

در جای دیگر کسانی را که در خانه نشسته و به امید فتح از سوی خدا دست روی دست گذاشته و اقدامی نمی کنند توبیخ می کند.

شخصی به امام صادق(ع) عرض کرد: دعا فرما تا خداوند به من روزی راحتی بدهد، حضرت فرمود: «برایت دعا نمی‌کنم. برو همان طور که خداوند دستور داده، سعی و تلاش کن».

در برخی احادیث از کسانی که بدون توجه به وسائلی که خداوند قرار داده است، رفع مشکل خود را می‌طلبند یاد شده است. این‌گونه افراد در پنج دسته ذیل قرار می‌گیرند:

کفر و عناد نسبت به حق مانع عنایت الهی و مشمول رحمت خاص او گشته و در لحظه انتقام رحمت عام را نیز تغییر می‌دهد و هر دعوایی حتی تقاضای پیامبر بزرگ خداوند در حق پسر را بی‌تاثیر می‌سازد.

۱. شخصی که خداوند مالی به او عنایت کرده، و او با اسراف و تبذیر و مصرف نابجا اموالش را به هدر می‌دهد و از خداتقاضای روزی می‌کند.

۲. مردی که از سوء خلق همسر خود و اذیت‌های پی‌درپی او به تنگ آمده و از خدای خواهد تا او را از دست آن زن راحت کند، حال آنکه خدا راه طلاق را در پیش روی او گذاشته است.

۳. شخصی که از آزار مکرر همسایه‌اش شکوه می‌کند و او را به خاطر آن نفرین می‌کند، در حالی که می‌تواند خانه‌اش را بفروشد و در جای مناسبی منزل اختیار کند.

۴. آنکه در خانه نشسته، کار نمی‌کند و از خدا طلب رزق می‌کند در حالی که خداوند راه‌های روزی را پیش روی او قرار داده است.

۵. کسی که مالی را به دیگری قرض داده است و مقروض انکار می‌کند.

سپس دست به دعا برداشته و از خدا برگشت مال خویش را می‌طلبد، در صورتی که خداوند به او دستور شاهد گرفتن داده است.